

Kristiansborgsbadet i Västerås

En karakterisering

Dokumentation

Kristiansborgsbadet 1
Västerås domkyrkoförsamling
Västmanland

Helén Sjökvist

Kristiansborgsbadet i Västerås

En karakterisering

Dokumentation

Kristiansborgsbadet 1
Västerås domkyrkoförsamling
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2007

Omslagsfoto: Västra fasaden med det stora glasade parti som markerar själva simhallen i fasaden. Foto: Helén Sjökvist.

Fotografier i rapporten är tagna av författaren då ej annat anges.

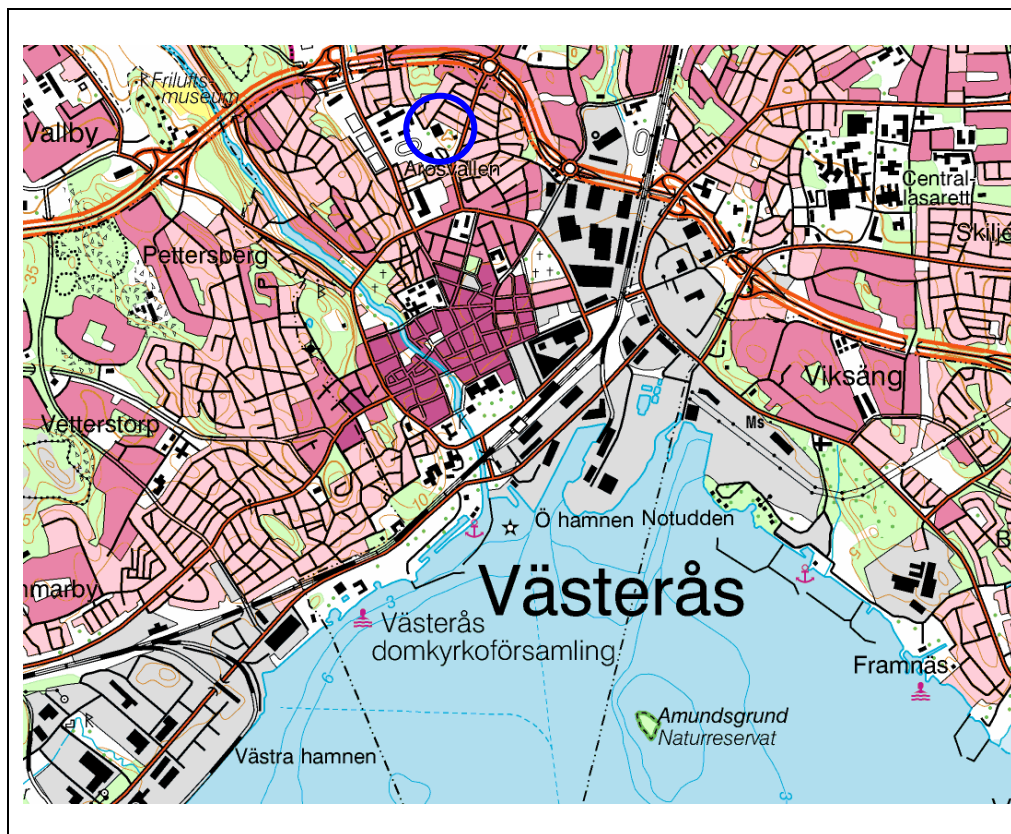
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 13: 978-91-85741-47

Tryck: kulturmiljövård Mälardalen, Västerås 2007.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund	1
Målsättning och metod	1
Historisk bakgrund	2
Badhus	2
Tidigare varmbadhus i Västerås.....	2
Kristiansborg	3
Uppförandet av Kristiansborgsbadet.....	4
Anläggningens ursprungliga innehåll	5
Planlösning.....	5
Teknik	5
Ursprungliga planritningar.....	6
Arkitekter	8
Dokumentation 2007.....	8
Verksamhet.....	8
Omgivningar	9
Exteriör.....	9
Interiör.....	12
Entré	12
Simhall	14
Damernas omklädningsrum	19
Herrarnas omklädningsrum.....	22
Romerska badet.....	23
Maskinhall	27
Motionshall/garderob/foajé	29
Gym och spinning	29
Övriga delar	30
Värdering.....	31
Dokumentvärden	31
Byggnadshistoriskt värde	31
Samhällshistoriskt värde.....	31
Socialhistoriskt värde.....	32
Teknikhistoriskt värde.....	32
Upplevelsevärden.....	32
Arkitektoniskt värde	32
Miljöskapande värde.....	32
Identitetsvärde.....	33
Jämförelse med andra badhus i Sverige.....	33
Jämförelse med Lögarängsbadet i Västerås	33
Sammanfattning.....	34
Särskilt bevarandevärda detaljer.....	34
Referenser.....	35
Kart- och arkivmaterial	35
Ej tryckta källor	35
Litteratur.....	35
Tekniska och administrativa uppgifter	36

Figur 1. Kristiansborgsbadet markerat med en blå ring på Gröna kartan.

Inledning

Arbetet med föreliggande dokumentation och värdering av Kristiansborgsbadet i Västerås är utfört av byggnadsantikvarie Helén Sjökvist vid Kulturmiljövård Mälardalen, på uppdrag av Västerås stads fastighetskontor.

Bakgrund

Fastigheten Kristiansborgsbadet 1 är planlagd för allmänt ändamål, vilket innebär att marken skall användas för verksamhet som bedrivs av offentliga aktörer. Området är även klassificerat som värdefull bebyggelsemiljö i översiktsplanen för utveckling av Västerås tätort ÖP54 antagen 041125.

Kristiansborgsbadet har idag ett i vissa delar eftersatt underhåll. Då planer finns på ett nytt äventyrsbad i Ångkraftverket kan Kristiansborgsbadet även komma att bli övertaligt. Denna problematik ligger till grund för den utredning som för närvarande görs angående badets framtid. Föreliggande rapport utgör en del av underlagsmaterialet för denna utredning.

Målsättning och metod

Dokumentationen och värderingen av badet gör inte anspråk på att vara heltäckande utan kan sägas vara en karakterisering av byggnaden och dess kulturhistoriska värden. Tanken är att den skall kunna ge en vägledning till vilka värden som är viktigast att ta hänsyn till vid bevarande eller en eventuell ombyggnad för nya ändamål.

Rapporten omfattar en historisk bakgrund till dels badhusens utveckling i stort och dels Kristiansborgsbadets uppförande. Detta för att placera in byggnaden i ett historiskt sammanhang. Därefter följer en översiktlig dokumentation av anläggningens viktigaste delar. Slutligen genomförs en värdering av byggnadens kulturhistoriska innehåll och bevarandevärde.

Värderingen är utförd i enlighet med den modell som redovisas i skriften "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse" av Axel Unnerbäck (2002). Systemet utgår från en struktur där man sorterar värdekriterierna i två kategorier, nämligen dokumentvärden och upplevelsevärden. Dessa värden kan sedan förstärkas genom mer övergripande och förstärkande egenskaper såsom autenticitet, pedagogiskt värde/tydlighet samt kvalitet. Dokumentvärdena kan sägas bestå av de historiska värden som byggnaden besitter. Genom sin existens kan byggnaden förmedla historisk kunskap. Upplevelsevärdena är främst estetiska eller upplevelsemässiga egenskaper hos byggnaden.

Historisk bakgrund

Badhus

Före 1880 fanns varmbadhus i första hand vid kurorterna och de äldsta badorterna.¹ Som exempel på denna typ av badhus kan nämnas det som fanns vid Sättra Brunn 1855-1909. Efter 1880 fick läkaren Carl Curmans syn på badande som rekreativmedel ett stort genomslag i Sverige. Badhuset skulle vara ett hälsans tempel.

På 1920-talet skedde en viss förändring vad gäller badhusens planformer genom att bassängerna blev allt större och omklädningshytterna flyttades ut från badhuset till särskilda omklädningsrum. Badbyggnationen i Sverige tog dessutom extra fart efter en badkonferens i Göteborg år 1925.²

När Örebros nya badhus stod klart 1928, med en 33 1/3 meter lång bassäng, fick man en förebild för nya bad i Sverige, vilken kom att vara gällande fram till andra världskriget. Motionssimning, träning och tävling hamnade i fokus medan karbaden och bastubaden som varit de viktigaste inslagen på den gamla typen av badhus var på väg ur mode. Utvecklingen hade delvis att göra med att badkaren blev allt vanligare i hyreshusen.

Utvecklingen fortsatte under 1930- och 1940-talen.³ Utmärkande för denna tids badhus var de stora glasade ytorna som skulle skapa en kontakt med utemiljön. Simbassängerna blev i allmänhet 25 meter långa och badhusen försågs med läktare. I allt större utsträckning började man även skapa utrymmen i anslutning till badhusen för utövande av andra sporter. Efter 1950 blev möjligheterna till simning det helt väsentliga i badhusen medan de hygieniska och hälsomässiga aspekterna kom i bakgrunden. Utrymmena för bastu, dusch och tvättning blev enklare. Antalet simanläggningar, såväl simhallar som friluftsbad, ökade även snabbt på grund av förbättrade fritidsvillkor och ett allt större badintresse. I samband med kommunsammanslagningarna på 1970-talet tillkom en stor mängd med simhallar i Sverige.⁴

På senare år syns en viss tillbakagång till en syn på badhusen som en rekreativplats. Det krävs idag i allmänhet fler attraktioner än bassängerna och simningen för att tillgodose de krav som ställs på en modern simhall.

Tidigare varmbadhus i Västerås

Den äldsta uppgiften om badhus i Västerås är från år 1545.⁵ Källor talar då om två badhus i staden, biskopens i norr och stadens i söder. Det första mer moderna varmbadhuset i Västerås uppfördes år 1878 vid Munkgatan.⁶ Då detta blivit omodernt ersattes det år 1910 av ett nytt badhus i hörnet av Vasagatan och Trädgårdsgatan. Detta badhus kom att inrymma en simhall med bassäng om 16 x 7,5 meter samt värmestugor, första klass bastu, folkbad samt första och andra klass

---

¹ Kindblom 1995 s. 34.

² SLS 1998 s. 139.

³ Kindblom 1995 s. 35.

⁴ SLS 1998 s. 142.

⁵ Ström 2004 s. 144.

⁶ Hedberg 1980 s. 183.

karbad. Det fanns dessutom möjlighet att sitta på badhusets solaltan, insvept i en badfilt efter badet.⁷ Solbadandet var för övrigt en viktig del som speglar den roll badhusen hade som rekreationsplats och friskvårdsanläggning. Att få sol och frisk luft ansågs vara hälsosamt och stärkande, i synnerhet för människor med lungbesvär.⁸ 1910 års varmbadhus kom att rivas 1961, efter det att Kristiansborgsbadet stod klart.⁹

Kristiansborg

Namnet Kristiansborg kommer av apotekaren Kristian Zimmerman vilken köpte landeriet på platsen år 1861.¹⁰ Dessförinnan hette platsen Persbo, ännu tidigare Samuelsbo och ännu något tidigare Ekeby östra gård.¹¹ Mot väster strömmade tidigare Persbobäcken och området rymde före badhusets uppförande även en fruktträdgård.¹² Idag finns något enstaka fruktträd kvar i området, vilket dock främst präglas av de stora ekarna i söder och väster.

Flertalet av de omkring fyrtio arkitekter som deltog i den tävling som föregick simhallsbygget ansåg att det var omöjligt att bevara den gamla huvudbyggnaden om området skulle kunna utnyttjas för bygget.¹³ Tävlingsens prisnämnd konstaterade då att den gamla byggnaden var i dåligt skick och att man därför inte avsåg att känna sig bunden till de förslag som behöll denna.

Många ansåg vid uppförandet av Kristiansborgsbadet att det var synd att ta ett så naturskönt område i besittning för ett badhus. Röster höjdes för att man möjligen kunde tänka sig att uppföra ett bibliotek, en kyrka eller en restaurang på platsen. Då badhuset så småningom ändå kom att bli uppfört valde man så småningom att riva huvudbyggnaden vid Kristiansborg men samtidigt låta ekarna och den lummiga naturen på platsen vara kvar.

Kvar av gården är idag endast ett magasin, vilket idag inrymmer lokaler för Västerås sportklubbs kansli.

Figur 2. Kristiansborg markerat med blå ring på häradsekonomska kartan 1905-1907.

⁷ Offe 1982-03-10.

⁸ Palmberg-Eriksson 2003 s. 11.

⁹ Hedberg 1980 s. 184.

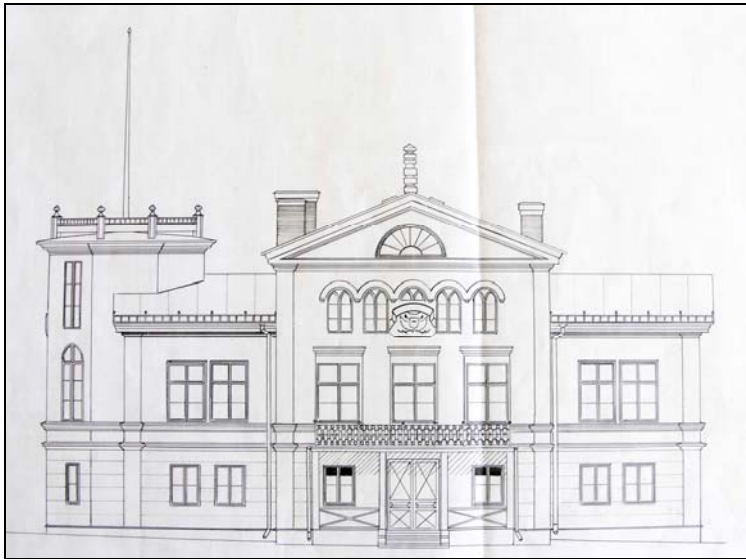
¹⁰ Gustavsson 1981 s. 81.

¹¹ Offe 1982-03-15.

¹² Offe 1982-03-15.

¹³ Ej daterat tidningsklipp i VLM arkiv.

Figur 3. Uppmättningsritning från 1950-talet av Kristiansborgs gamla huvudbyggnad, södra fasaden. Ritningen förvaras på Västerås stadsarkiv.

Uppförandet av Kristiansborgsbadet

År 1945 påbörjades utredningen om uppförandet av ett nytt badhus i Västerås.¹⁴ Inget beslut kom dock att fattas i ärendet. År 1953 väcktes frågan på nytt genom en motion i stadsfullmäktige om att utlysa en arkitekttävling för ett badhus på området kring Kristiansborgs gård. I mars 1954 anslog stadsfullmäktige medel för en sådan tävling. Då tiden för tävlingen gick ut i oktober 1955 hade 37 förslag kommit in.

Projekteringen av badanläggningen påbörjades 1955.¹⁵ Schaktnings och sprängningsarbetet tog sedan sin början hösten 1958 och i slutet av maj 1959 påbörjades så byggnadsarbetet. Byggnaden ritades av Rosenberg och Stål. Den utvändiga planeringen genomfördes av W. Bauer. Entreprenörer var Västerås Lastbilscentral Byggnadsproduktion. Kostnaden för uppförandet av badet uppgick slutligen till cirka 7 miljoner kronor.

Den 22 oktober 1961 invigdes Kristiansborgsbadet av Landshövding Gustav Cedervall. Vid invigningen medverkade Läroverkets blåsorkester och på programmet stod även sim- och hoppuppvisning samt en vattenpolomatch mellan Uppsala simsällskap och Västerås simsällskap.

Dramatiken vid invigningen tycks dock en av de medverkande i blåsorkestern ha stått för.¹⁶ Orkestern hade placerats mellan den stora och den lilla bassängen. Plötsligt föll en av deltagarna ner i vattnet efter att ha suttit och vägt på sin stol.

"Han simmade runt i lilla bassängen i sin stiliga blåsorkesteruniform – mörkblå kavaj med galoner på ärmarna, grå byxor, vit skjorta, svart fluga och svarta lågskor - och samlade ihop de flytande noterna, dök efter det sjunkna notstället och baxade trästolen till bassängkanten.

¹⁴ Hedberg 1980 s. 183.

¹⁵ Stadsfullmäktiges i Västerås protokoll och handlingar för år 1962. Park- och idrottstyrelsens årsberättelse för år 1961. Serie B nr 19.

¹⁶ Svensson 2004.

Hjärpe kom upp lagom till nästa marsch, bällde vattnet ur sitt instrument och kunde spela en gurglande tenorstämman i Stars and Stripes.”¹⁷

Anläggningens ursprungliga innehåll

Planlösning

Anläggningen inrymde ursprungligen en simhall med tävlingsbassäng på 14 x 25 meter, övningsbassäng på 7,5 x 14 meter, undervisningsbassäng på 6,5 x 11 meter samt en plaskbassäng på 3 x 3 meter.¹⁸ För simhopp uppfördes hopptornet på 5 meter samt två svikter på 1 respektive 3 meter.

Det romerska badet innehöll omklädningsrum med 37 vilhytter, varmrums, svalningsrum, tvagningsrum, 2 bastur, samt en svalningsbassäng om 3 x 3 meter vilken höll en temperatur på omkring 16°C.

I anslutning till damernas omklädningsrum fanns tvagningsrum, två bastur, 24 sitthytter, 50 skåp samt kvartslampa. Till herrarnas hörde tvagningsrum, två bastur, 64 sitthytter, 60 skåp, kvartslampa.

I anslutning till det Romerska badet fanns även tillgång till karbad med fyra badkar och åtta hytter.

I övrigt fanns rekreationsrum med korgstolar, solterrass med friluftsbad, motionshall vilken även användes som garderob, kafé, frisersalong, klubbtrum, personalrum och maskinhall.

Teknik

Till de sju värmeväxlarna i maskinhallen levererades värme i form av hetvatten från stadens värmekraftverk.¹⁹ Från dessa värmeväxlare pumpades varmvatten till de olika lokalernas värmare, till ventilationsanläggningens värmebatterier och till de tre varmvattencisternerna som lämnade varmvatten till duschar m.m.

Tvagningsrum och övriga ”våta utrymmen” värmdes genom till värmeledningen anslutna strålningsstak i aluminium, genom vilka ventilationsluften tillfördes till lokalerna. Simhallen värmdes främst genom varmluft samt golvvärme. En värmeväxlare fanns för att återvinna värmen i den utgående luften till den ingående friskluften. För att ytterligare kunna reglera luftfuktighet och temperatur i simhallen installerades vattenduschar i taket över stora bassängen.

Vattenreningen för bassängerna i simhallen förlades till maskinhallen. Vattnet renades enligt koaguleringsmetoden. Denna metod innebär att aluminiumsulfat och vattenglas tillfördes vattnet i reningsanläggningen. På så sätt bildas flockar av aluminiumhydroxid som fångar upp föroreningar. Vattnet passerar sedan genom sandfilter för att avskilja flockarna. Därefter tillsätts klor innan vattnet går tillbaka till bassängerna.

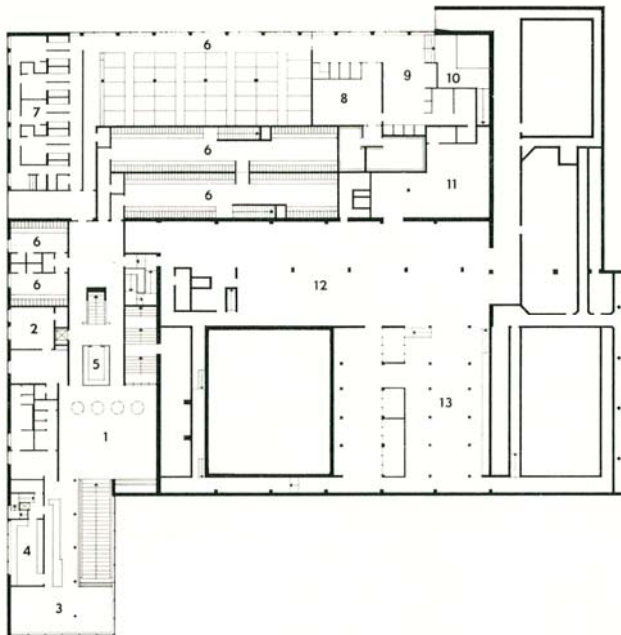
---

¹⁷ Svensson 2004.

¹⁸ Stadsfullmäktiges i Västerås protokoll och handlingar för år 1962. Park- och idrottstyrelsens årsberättelse för år 1961. Serie B nr 19.

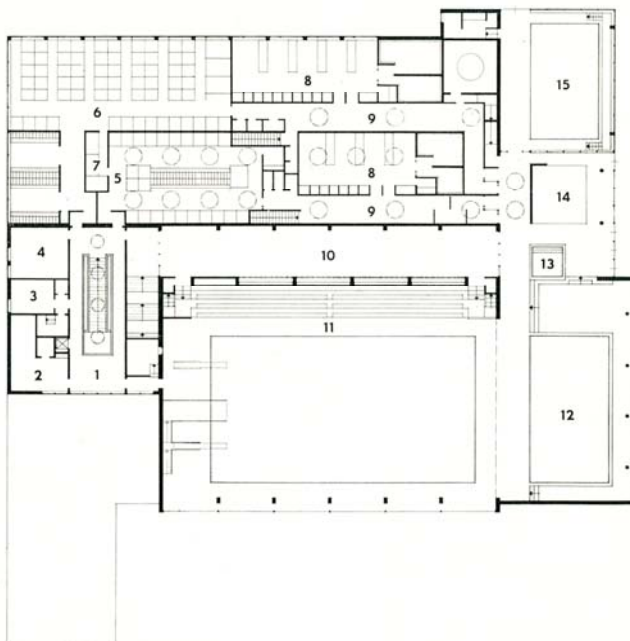
¹⁹ ibid

Ursprungliga planritningar

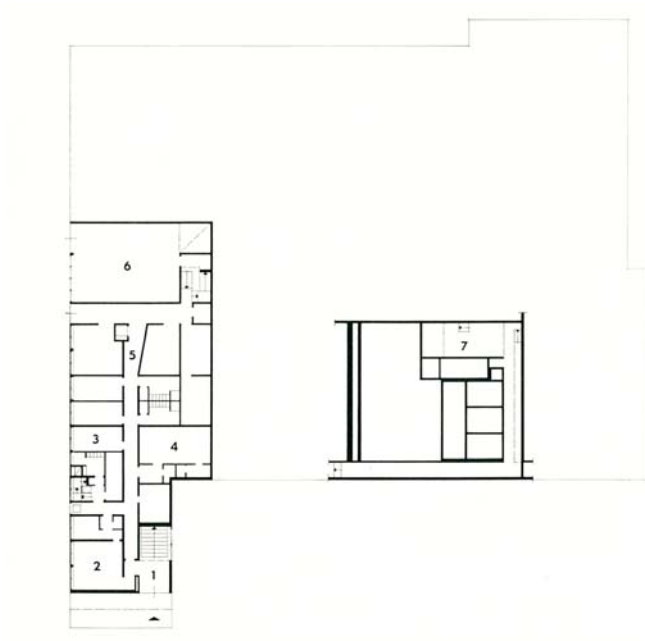
Figur 4. Ursprunglig planlösning på bottenplan. Ur: *Arkitektur nr 3 1963.*

1. Vestibul
2. Föreståndare
3. Kafé
4. Kök
5. Kassa
6. Omklädningsrum
7. Karbad
8. Varmrum
9. Tvagningsrum
10. Svalningsrum
11. Apparatrum
12. Maskinhall
13. Pumprum och serviceutrymmen

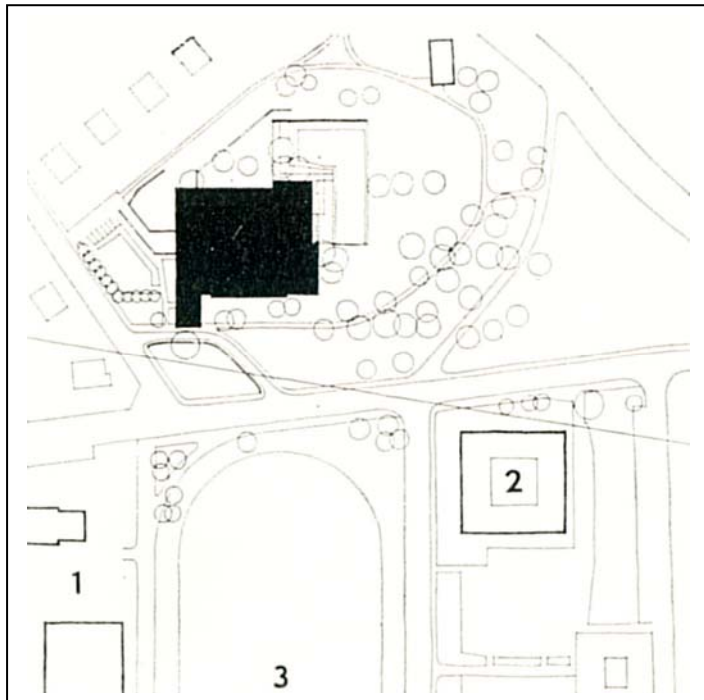
Figur 5. Ursprunglig planlösning på övre plan. Ur: *Arkitektur nr 3 1963.*

1. Övre hall.
2. Materialrum
3. Funktionärsrum
4. Lunch- och pressrum
5. Omklädningsrum, damer
6. Omklädningsrum, herrar
7. Vilhytter
8. Tvagningsrum
9. Torkrum
10. Motionshall/garderob/foajé
11. Simhall
12. Barnbassäng
13. Plaskbassäng
14. Rekreatjonsrum
15. Undervisningsbassäng

Figur 6. Ursprunglig planlösning källarplan. Ur: Arkitektur nr 3 1963.

1. Entré
2. Rakstuga
3. Sekretariat
4. Klubbrum
5. Korridor
6. Verkstad
7. Pumprum och serviceutrymmen under bassängen.

Figur 7. Ursprunglig situationsplan. Ur: Arkitektur nr 3 1963.

1. Högstadieskola
2. Praktisk realskola
3. Arosvallen

Arkitekter

Kristiansborgsbadet är ritat av Rosenberg & Stål arkitekter genom Gustaf Rosenberg och Olle Stål i samverkan med Kerstin Rosenberg och Barbro Stål.²⁰ Medarbetare på firman var inredningsarkitekten Heinz Glaser och byggnadsingenjören Rolf Allenius.

Firman Rosenberg och Stål startades i samband med vinst i två allmänna arkitekttävlingar vid mitten av 1950-talet, nämligen simhallsbadet i Västerås och en skola i Vendelsöalm.²¹ Firman kom senare att rita bland annat Tomtebodaterminalen i Stockholm. År 1975 fick firman Rosenberg och Stål genom arkitekten Gustaf Rosenberg Kasper Salinpriset, ett av Sveriges mest prestigefyllda arkitekturpriser, för sport och simhallen i Sollentuna.²² 1994 fick Rosenbergs arkitekter AB Kasper Salinpriset för tekniska verken i Linköping. Arkitektkontoret anses vara ett av få svenska arkitektkontor som genomgående valt ett helt modernistiskt formspråk.²³

Dokumentation 2007

Verksamhet

På Kristiansborgsbadet bedrivs simskola för såväl barn som vuxna. Det utövas även babysim och vattenaerobics. Badet har profilerat sig med en viss spårriktning genom det romerska badet. Där finns möjligheter till bl.a. massage och ansiktsbehandlingar.²⁴ I anslutning till badet finns fortfarande en frisersalong och en cafeteria, precis som i ursprungsplanen. Vissa simtävlingar på kortbana hålls på badet.

Vattnet i bassängerna håller 29°C i stora och lilla bassängen och 33°C i övningsbassängen och plaskbassängen.

Figur 8. Skyltar vid undervisningsbassängen. Observera även att väggen är klädd med mosaik.

²⁰ Arkitektur 1963:3.

²¹ Hallemar 2004.

²² Sveriges arkitekters hemsida tillgänglig 2007-05-30. <http://www.arkitekt.se/s4323>

²³ Caldenby s. 182.

²⁴ www.vasteras.se/Fritid/badanlaggningar/kristiansborgsbadet/

Omgivningar

Kristiansborgsbadet är uppfört högst upp på en backe på den plats där Kristiansborgs landeri tidigare var belägen. Kvar av den gamla gårdsanläggningen finns endast en gammal magasinsbyggnad vilken inrymmer lokaler för Västerås sportklubb.

Mot norr och öster gränsar badet mot villaområden och mot väster mot sportanläggningar som Arosvallen samt mot Carlforsska skolan. Strax sydväst om badhuset är Mälardalens högskola belägen.

Området närmast badet präglas främst av den parklika omgivningen med stora ekar i söder och väster. Det finns även något enstaka fruktträd som minner om att det tidigare legat en fruktträdgård på platsen.

Figur 9. De stora ekarna i området växer nära in på badet.

Figur 10. Området kring badet har en parkliknande karaktär med stora träd och omfattande gräsytor.

Figur 11. Badhusets stora glasade fasader speglar grönskan och gör samtidigt att man får en nära kontakt mellan ute- och innemiljö.

Figur 12. Den gamla magasinsbyggnaden från Kristiansborgs gård som idag inrymmer lokaler för Västerås sportklubb.

Exteriör

Området omkring badhuset är grönt och lummigt. Byggnaden har också en arkitektur där man tagit tillvara de kvaliteter som finns i omgivningen. Genom de stora glasade partierna finns en kontakt mellan simhallen och den omgivande parken. De stora glasade partierna gör också att byggnaden under den mörkare delen av året lyser upp omgivningen.

Badhuset är uppfört i en utpräglad modernistisk arkitektur med två något förskjutna byggnadskroppar med flera olika takhöjder. Byggnaden har en

betongstomme med utvändig isolering av lättbetong och en yta av borstruggad ädelputs.

Taken är relativt platta, täckta med papp och med en endast svagt markerad takfot. Byggnadens fasader är putsade med en ljus puts. Simhallen markeras tydligt i fasaden med stora glasade partier mot väster och söder.

På de lägre taken över omklädningsrummen finns kupoler för ljusinsläpp vilka är kopparklädda på sidorna.

Ursprungligen fanns en solterrass i anslutning till badhusets södra fasad. År 1998 gjordes en tillbyggnad om 700 m² till badet för att inrymma gym och spinningavdelning. Tillbyggnaden som är ritad av Tom Axelryd, White arkitekter i Örebro, har samma strama funktionalistiska uttryck i fasaden som den ursprungliga delen av byggnaden.

Figur 13. Huvudentrén till badet med trappan tydligt markerad i det glasade partiet.

Figur 14. Sidoentré.

Figur 15. Västra fasaden, med den stora bassängen innanför, är nästan helt uppglasad.

Figur 16. Sidoentré i nordvästra hörnet in till frisersalongen.

Figur 17. På norra sidan finns en nedfart till verkstaden i källarplanet.
 Figur 18. Norra fasaden sedd från väster.

Figur 19. Norra fasadens östra del med ett långt smalt fönsterband högt placerat.
 Figur 20. Fönster med träbågar på norra fasadens västra del.

Figur 21. Östra fasaden, anslutning till den tillbyggda byggnadsdelen.
 Figur 22. Östra fasaden med ett långt smalt fönsterband som bryts av vertikala fönster.

Figur 23. Södra fasaden med stora glasade ytor in mot barnbassängen.
 Figur 24. Södra fasaden. I bildens högra del anas rester från den gamla solterrassen.

Figur 25. Den nya tillbyggnaden.

Figur 26. Badskylt vid huvudentrén.

Figur 27. Ljusinsläpp över damernas omklädningsrum

Figur 28. Närbild på kopparklätt ljusinsläpp.

Figur 29. Kvarvarande päronträd vid vägen upp till entrén.

Interiör

Kristiansborgsbadets planlösning är i stort sett sig lik från de ursprungliga ritningarna. För att se var de olika beskrivna rummen är placerade kan man därför studera figurena 4-6 med tillhörande text.

Entré

Entrén har marmorgolv och putsade, målade väggar. Upp till kassorna leder en omsorgsfullt utformad marmortrappa med ett glasat parti på sidan mot parken.

I fonden, då man kommer upp till planet för kassorna, finns entrén till åskådarläktaren med vikhörrar i trä. Dessa tycks då man jämför med äldre bilder vara utbytta (se bild bilaga 1).

Ursprungligen låg kassan placerad i mitten av entrén med informationsskyltar på väggpartiet över. Dessa skyltar med röda bokstäver som bildar orden GARDEROB, ROMERSKT BAD etc. har tidigare troligtvis haft en annan färgsättning eller möjligen varit metallrena (se bild bilaga 1).

Efter en ombyggnad av entrén 2000-2001 ligger kassan förskjutet mot vänstra sidan för att ge plats för ett hisschakt i det läge där den ursprungliga kassan var placerad. I samband med ombyggnaden infördes nuvarande databaserade entrésystem med spärrar.

Figur 30. Huvudentré. Den marmorklädda trappan upp mot kassorna med ett stort glasat parti mot parken.

Figur 31. Marmortrappa för åskådarna till läktaren.

Figur 32. Marmortrappa från entrén och kassorna upp till omklädningsrummen.

Figur 33.. Entré till läktaren.

Figur 34. Entréhallen utanför omklädningsrummen. Trappa ned till kassorna. Armaturer på väggarna är troligen original. I fonden syns den senare tillkomna hissen.

Simhall

Simhallen har en välbevarad interiör med en ljus, modernistisk prägel. Golven täcks av mosaik i ljusgrått och vitt. Väggen bakom hopptornen är klädd med akustikskivor och en ljus brunbetsad träpanel med spalter mellan ribborna. Denna vägg kan på äldre svartvita bilder konstateras vara klädd med samma typ av mosaik som golvet. Väggytan bakom hopptorn och svikter framhävdades då med en annan kulör på mosaiken än omgivningen (se bild bilaga 1). I avdelningen för den mindre barnbassängen täcks väggarna fortfarande med vit mosaik.

Innertaket i simhallen är av trä med spalt mellan ribborna. I taket sitter fortfarande de ursprungliga ringformade vattendusharna kvar, även om dessa inte längre är i funktion. Man har i senare tid satt upp akustikskivor i taket för att dämpa ljudnivån.

Den stora bassängen är idag klädd invändigt med klinker. I originalutförandet var bassängen klädd invändigt med kakel, men efter att glasyren på kakelplattorna börjat spricka byttes materialet. Runt om bassängen går en låg skvalpränna klädd med vit mosaik. Bassängen är försedd med undervattensbelysning. Vid den djupare delen av bassängen finns ett fem meter högt hopptorn samt två svikter på tre respektive en meters höjd.

Mellan den stora och den mindre bassängen i simhallen är en hytt för badmästaren placerad. Denna är uppförd med aluminiumprofiler och fanns inte ursprungligen i simhallen.

Barnbassängen har runt om sig en mosaikklädd uppbyggnad. Bassängen är idag klädd invändigt med klinker. I original tycks den liksom stora bassängen ha varit klädd med kakel.

I simhallen finns en del avsedd för rekreation. Den skärmvägg som ramar in denna avdelning har sänkts samt förkortats på senare år. Tidigare gick den nästan fram till plaskbassängen. Rekreationsavdelningen har även den fått akustikskivor som i princip täcker trätaket.

Plaskbassängen är bevarad i originalskick med mosaik i ljusblått och vitt på botten och på trappans plansteg samt med vitt kakel på sidorna och trappans sättsteg.

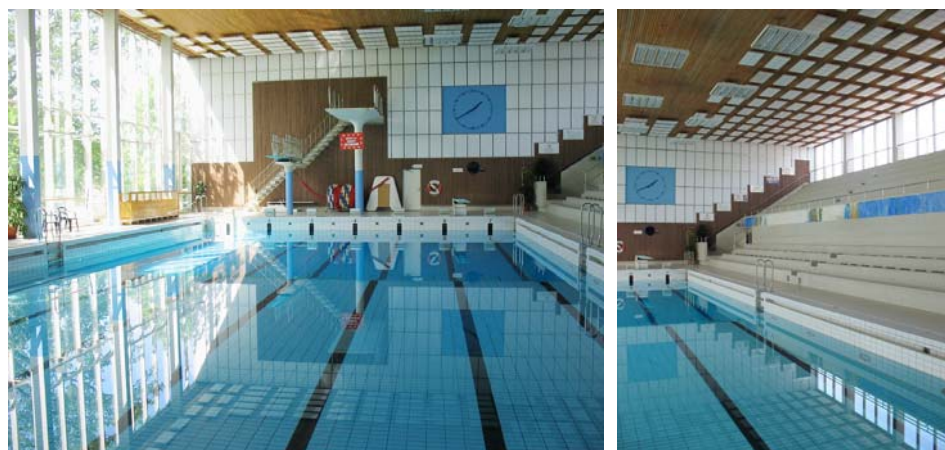
Ytterligare en bassäng finns i ett angränsande rum. Denna var ursprungligen tänkt som övningsbassäng. Utformningen på bassängen påminner om barnbassängen ute i själva simhallen. Även här har bassängen klätts med nytt klinker invändigt. I övrigt har väggarnas och golvet's mosaikbeläggning behållits. Upplevelsen av rummet genomgick en stor förändring då gymavdelningen byggdes till 1998. Dessförinnan utgjorde den ena långsidan yttervägg ut mot solterrassen vilket medförde ett betydligt större ljusinsläpp. De gamla fönstren finns kvar men ger idag endast indirekt ljus in i lokalen.

I hela badet användes en specialkonstruerad dörr av plastmaterial av vilka flertalet tycks bevarade. Originaltryckena på svängdörrarna är cirkelformade.

Läktarens sittbänkar täcks av vit mosaik vilken skiljer sig något från den grå och vita mosaik som annars täcker golvet på läktaren liksom i övriga simhallen.

I simhallen finns konstnärlig utsmyckning i form av två målningar i Stucco lustro-teknik av Enno Hallek, professor i måleri vid Kungliga Konsthögskolan mellan 1981-91. Den ena målningen följer hela läktarens längd medan den andra är placerad vid den mindre bassängen. Stucco lustro är en stuck, uppbyggd med flera lager kalkspackel, som täcks med marmorstoft, kalkfärg och glättas med ett varmt järn för att få en glänsande yta.²⁵ Den långsträckt målningen vid läktaren skall spegla dygnets alla timmar: från gryningen till den ljusa dagen med de lätta molnen, skymningen, kvällsrodnaden, norrskenets röda flammor och slutligen den djupblå natten.²⁶

I övrigt har man även två mycket framträdande klockor, en på vardera kortsidan.

Figur 35. Stora bassängen mot hopptorn och svikter. Bakomvarande vägg var ursprungligen klädd med mosaik men täcks idag med träpanel och akustikplattor.

Figur 36. Stora simbassängen och läktaren. I trätaget är akustikplattor uppsatta.

Figur 37. Hopptorn och svikter.

Figur 38. Hopptorn och svikter från sidan.

²⁵ Dravnieks 1988 s. 276, samt www.svenskakonstnarer.se/start/ordlista.php?letter=s.

²⁶ Offe 1982-03-15.

Figur 39. Den grunda delen av stora bassängen. Mellan stora och lilla bassängen finns numera en hytt för badmästaren.

Figur 40. Stege ned till den grunda delen av stora bassängen. Nere till vänster i bild skymtar undervattensbelysningen.

Figur 41. De stora glasade ytorna ger en nära kontakt mellan simhallen och den omgivande parken.

Figur 42. Trappa upp till övre delen av läktaren.

Figur 43. Läktaren med uppböjda sittplatser är helt täckt med mosaik. I framkant av sittplatserna finns ventilationsöppningar.

Figur 44. Räcke vid trappa ner under läktaren.

Figur 45. Vattendusch i taket över stora simbassängen.

Figur 46. Träskåp på väggen vid lilla bassängen. Väggen är här fortfarande klädd med mosaik.

Figur 47. Upphöjd kant kring lilla bassängen. Hela golvet och bassängkanten är klädd med mosaik.

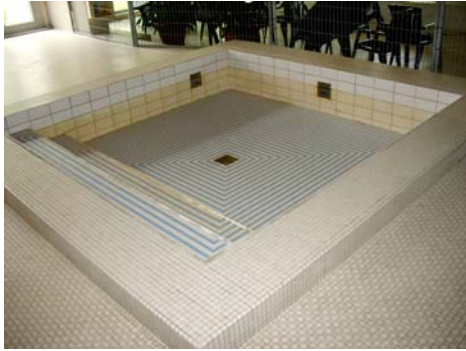
Figur 48. Lilla bassängen.

Figur 49. Trappa med originalrädde ned i lilla bassängen.

Figur 50. Nära kontakt mellan ute och inne bredvid lilla bassängen. I fönstenischen finns ventilationsöppningar.

Figur 51. Plaskbassängen.

Figur 52. Plaskbassängen har fortfarande mosaikklädd botten.

Figur 53. Den vänstra väggen var före utbyggnaden en yttervägg som vette mot solterrassen.

Figur 54. Övningsbassängen.

Figur 55. Trappa vid sidan om övningsbassängen.

Figur 56. Övningsbassängen med räcke för simträning.

Figur 57. Den mosaikklädda skärmen mot rekreationsavdelningen har sänkts.

Figur 58. Handfat vid den mosaikklädda skärmen.

Figur 59. Enno Halleks stucco lustromålning utmed läktaren.

Figur 60. Enno Halleks målning vid lilla bassängen.

Damernas omklädningsrum

Ursprungligen fanns det i damernas omklädningsrum 24 sitthytter och 50 skåp. Hytterna har i viss mån tagits bort för att skapa mer utrymme. Vissa moderna skåp har tillkommit för att ersätta de borttagna hytterna. De ursprungliga hytterna och skåpen är tillverkade med stor omsorg om detaljer och materialval. De nyare skåpen har ett standardutförande men man har valt ett trälikt utseende på skåpdörrarna. Golvet är belagt med mosaik i grått och vitt i såväl själva omklädningsrummet som i tvagningsrum och torkrum. I taket finns stora, runda ljusinsläpp. Det ursprungliga taket med aluminiumskivor tycks finnas kvar.

I tvagningsrummet finns duschbås och fotduschar. Väggarna är till större delen kaklade med vitt standardkakel, vilket tycks vara originalutförandet. I viss mån har kaklet bytts mot plattor i stående format på nedre delen av väggen.

I duscharna har satts nytt kakel med stående format. Även duschblandarna är bytta. Ursprungligen mamövrerades duscharna med en fottrampsventil med en gummidyna infälld i golvet.²⁷

Torkrummet mellan omklädningsrum och tvagningsrum tycks vara i originalskick med helkaklade väggar i vitt. En gul kakelbård på ena väggen markeras ytterligare av raden av krokare för handdukar. En annan detalj är den kaklade nischen för kranen till vattenslangen. De skärmar som skapar insynsskydd från simhallen är kaklade i ljusblått, vilket tycks vara ursprungligt.

En trappa ned från omklädningsrummen finns damernas massomklädningsrum. Detta omklädningsrum är enklare utformat med bänkar två motställda bänkrader i mitten och plåtskåp utmed sidorna. Även här är dock golvet klätt med mosaik, men i detta fall i gult och vitt.

Utrymmet för de vilhytter som tidigare kunde delas mellan damernas och herrarnas omklädningsrum har numera tillförts damernas och inretts med skåp.

I bottenplan, en trappa ned från damernas omklädningsrum, finns ett enklare utformat omklädningsrum kallat gruppomklädningsrum. Detta är inrett med plåtskåp och träbänkar och golvet här täcks med ett mosaikgolv i gult och vitt.

²⁷ Stadsfullmäktigesprotokoll och handlingar 1962 serie B 19.

Figur 61. Ingång till damernas omklädningsrum från entréns andra våning. Originaldörr.

Figur 62. Skylt DAMER på de kaklade insynsskydden, sett från simballen.

Figur 63. En av de bevarade sitthytterna i damernas omklädningsrum.

Figur 64. Bevarade skåp och sitthytter i damernas omklädningsrum.

Figur 65. Raden av skåp till vänster i bild är moderna. Här fanns ursprungligen ytterligare en rad med sitthytter. Observera aluminiumtaket.

Figur 66. Grönt och vitt mosaikgolv i damernas omklädningsrum.

Figur 67. Handtag på ursprungligt skåp i damernas omklädningsrum.

Figur 68. Krok för handduk i torkerummet.

Figur 69. Duschar i damernas tvagningsrum. Det ursprungliga kaklet är bytt mot nytt, ljusblått i stående format.

Figur 70. Fotduschar med bänk klädd med ljusblått kakel, troligen originalkakel. I bakgrunden syns att det vita standardkaklet delvis bytts mot kakel i stående format.

Figur 71. Ljusinsläpp över damernas tvagningsrum. Skugga från armatur.

Herrarnas omklädningsrum

Herrarnas omklädningsrum var med sina 64 sitthytter och 60 skåp ursprungligen dimensionerat för avsevärt fler besökare än damernas. Numera är ett stort antal av hytterna borta och ersatta med enklare plåtskåp. I en av de bevarade hytterna finns fortfarande bakstycket till kvartslampan kvar. I den del av omklädningsrummet som ursprungligen hade skåpsinredning finns de gamla träskåpen bevarade. De moderna skåpen är av standardutförande i plåt. Till skillnad från i damernas omklädningsrum har man inte gjort någon ansträngning för att få de nya skåpen att samverka med den gamla inredningen.

Torkrummet och tvagningsrummet är utformat på samma sätt som damernas, om än något större. Mellan dessa två nämnda utrymmen finns i dörröppningen spår av det fotbad som tidigare fanns för att skräp inte skulle följa med fötterna.

I tvagningsrummet har duscharna, bänkarna för fotdusharna samt en vägg kaklats om med ljusblått kakel i stående format.

Även till herrarnas omklädningsrum hör ett gruppomklädningsrum i bottenplan.

Figur 72. Skylt över dörr till herrarnas från entréns övre våning.

Figur 73. Hänvisning till simhallen från herrarnas.

Figur 74. Flera sitthytter är borttagna från herrarnas omklädningsrum och ersatta med enkla plåtskåp.

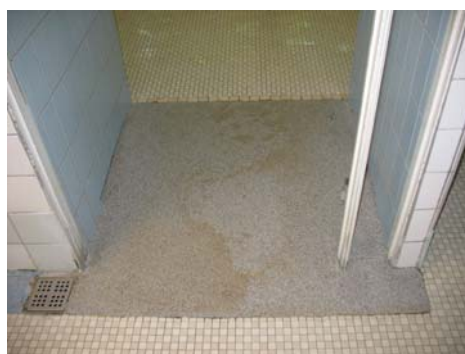

Figur 75. I en av de större vilhytterna finns fortfarande bakstycket till kvartslampan kvar.

Figur 76. Ursprungliga skåp i herrarnas omklädningsrum.

Figur 77. Gång från simballen mot torkrummet. Ljusinsläpp från taket.

Figur 78. Rad med krokar för handdukar i herrarnas torkrum.

Figur 79. Spår av tidigare fotbad mellan tvagningsrum och torkrum.

Figur 80. Herrarnas tvagningsrum med utbytt kakel i duscharna.

Figur 81. Fotduscharnas bänkar och långsidans vägg omsatta med nytt kakel. På bortre väggen ans originalkakel.

Romerska badet

Romerska badet har generellt sett en välbevarad interiör men vissa renoveringsåtgärder lär ha genomförts omkring 1996. I hela romerska badet ligger fortfarande det grå och vita mosaikgolvet kvar. Omklädningsrummen har kvar en stor del av originalhytterna, även om ett drygt tiotal är borttagna för att skapa utrymme för fler badgäster.

Den avdelning som ursprungligen innehöll karbad har byggts om till reception samt till sällskapsrum. Senare har dock två mindre spa-/behandlingsrum med

badkar tillkommit i anslutning till Romerska badet. Där dessa är placerade fanns enligt ursprungshandlingarna ett apparatrum.

Varmrummet har kvar det ursprungliga mosaikgolvet men kakelväggarna har ersatts av furupanel. Dörrbladen med runda trycken är original. Ångbastun och torrbastun har trälavor samt träpanel på väggarna. Golvet är mosaikklätt liksom den sluttande uppbyggnaden för lavarna.

I tvagningsrummet finns duschar och fotduschar. I duschbåsen har det ursprungliga, troligen vita, kaklet bytts mot gult kakel i stående format. Även duschblandarna är utbytta. Det gula kaklet återkommer även vid fotduscharna vilka således också är omkaklade.

Svalningsbassängen omges av ljusblå, kakelklädda väggar i originalutförande. Bassängen är invändigt omsatt med blått klinker istället för de ursprungliga kakelplattorna. I fonden finns ett senare tillkommet konstverk.

Från romerska badet leder en trappa med mosaikklädda plansteg upp till simhallen.

Turordningen i den romerska badritual som rekommenderas på badet är följande:

1. Dusch.
2. Skrubbing och dusch.
3. Varmrum (50-55°) i 5-10 minuter.
4. Ångbastu (70°) i 5-10 minuter.
5. Torrbastu (90°) i 5-10 minuter.
6. Dusch innan snabbt bad i svalningsbassängen (10-12°).
7. Varmrum.

Figur 82. Ingång till romerska badet från entrén.

Figur 83. Skylt "Romerskt bad".

Figur 84. Modern reception till det romerska badet.

Figur 85. Klocka mellan omklädningsrum och tvagningsrum.

Figur 86. Modernt behandlingsrum i det romerska badet.

Figur 87. Sällsapsrum, tidigare karbadsavdelning.

Figur 88. Till vänster syns moderna skåp som ersatt en av raderna med omklädningshytter.

Figur 89. En av vilhytterna.

Figur 90. Vilhytterna är inredda med bräns och avlastningsbord samt en spegel.

Figur 91. Varmrummet i romerska badet. Det ursprungliga kaklet är utbytt mot träpanel.

Figur 92. Romerska badets ångbastu med trälarar och mosaik.

Figur 93. Romerska badets torrbastu med trälarar och mosaik.

Figur 94. Duschbås och fotsduschar med omkaklade ytor. Golvet har originalmosaik.

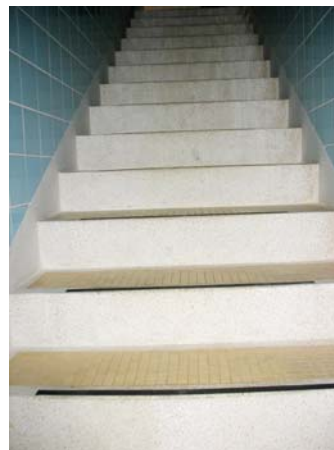
Figur 95. Originaldörr i plastmaterial, specialtillverkade för Kristiansborgsbadet.

Figur 96. Trappstege ned i svalningsbassängen. Bassängen är omklädd med modern klinker.

Figur 97. Mosaikklädd trappa upp till svalningsbassängen. Ljusblått kakel på väggarna är original.

Figur 98. Ljusinsläpp över svalningsbassängen.

Figur 99. Mosaikklädd trappa upp till simballen.

Maskinhall

I maskinhallen finns stora delar av den maskinella utrustningen för vattenrening etc. kvar. Vattenreningen är baserad på en flockningsbassäng, flera sandfilterbassänger samt snabbcirkulation. Sandfilterbassängernas filter är drygt en meter med grovt material i botten och finare uppåt. Vattnet cirkulerar genom reningsanläggningen cirka fyra till fem gånger per dygn. För det romerska badets svalningsbassäng finns en separat reningsanläggning med ett mindre sandfilter.

Vissa ändringar har skett vad gäller tekniken, bland annat med anledning av anslutningen till fjärrvärme. Det gamla ventilationsaggregatet ersattes med ett modernt avfuktningssaggregat 1982. Den gamla ventilationsanläggningen var baserad på tryckluft för att reglera exempelvis värmeventilerna och används fortfarande i det romerska badet. En av de stora cisternerna för varmvatten till duschar, handfat m.m. är borttagen.

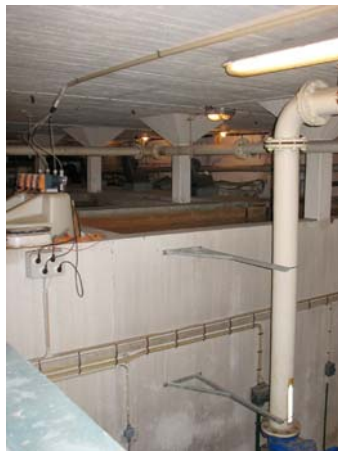
På badet gör man numera eget klor genom en så kallad klorinator. Genom att blanda grovsalt med vatten får man en saltlake vilken pumpas in i klorinatoren där ström leds genom blandningen. På så sätt får man en 1% klorlösning som tillsätts vattnet. Man gör av med omkring 120 kg salt per vecka i denna hantering.

Figur 100. Tak och golvvärme.

Figur 101. Utrymmet under den grunda delen av stora bassängen utnyttjas för maskinrummet. Längst bort i bilden syns slutningen där den djupare delen tar vid.

Figur 102. Mot reningsbassängerna.

Figur 103. Reningsbassänger med sandfilter.

Figur 104. Styrpulpbet för reningen.

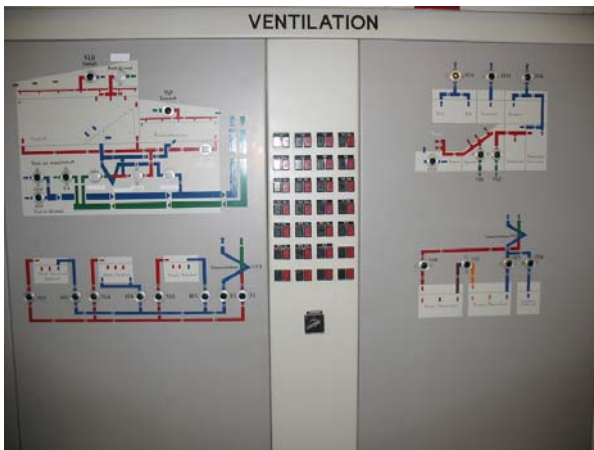
Figur 105. Klorinatorn.

Figur 106. Rum för styrning av bl.a. klorhalten i vattnet.

Figur 107. Undervattensbelysningen i stora bassängen sedd från maskinrummet.

Figur 108. Ventilationsschema i maskinrummet.

Figur 109. Modern ventilationsanläggning.

Figur 110. Dörr till klorrum.

Figur 111. Pump till sanbbirkulationen i stora bassängen. Det finns generellt sett problem med att de gamla gjutjärnsrören börjar angripas av rost.

Figur 112. Pump och rör för snabbirkulationen i stora bassängen är placerad på den djupaste delen.

Figur 113. Äldre tryckluftsbaserad ventilation vilken idag används för romerska badet.

Figur 114. Cistern till varmvatten, tidigare använd för vatten till duschar, handfat mm.

Motionshall/garderob/foajé

Under läktaren inrymdes ursprungligen en motionshall där exempelvis gruppgymnastik för damer hölls. Det fanns också pingisbord mm. Utrymmet kunde även användas som garderob för åskådare vid simtävlingar och annat. Idag inryms 10 stycken bås med solarier i utrymmet.

Gym och spinning

År 1997-98 genomfördes en tillbyggnad till badet för att inrymma gym och spinningavdelning. Denna del är idag inredd som en modern träningslokal med diverse träningsredskap och spinningcyklar. I samband med ombyggnaden togs den ursprungliga terrasserade solterrassanläggningen bort. Denna gick ursprungligen ut till ungefär 1/3 av tillbyggnadens längd mot söder.

Figur 115. Spinninglokal.

Figur 116. Den gamla motionshallen är numera inredd med solariebås.

Figur 117. Gymlokal.

Övriga delar

I anslutning till entrén ligger cafeterian och frisersalongen. Dessa båda funktioner har funnits i byggnaden sedan den uppfördes. Cafeterian var ej tillgänglig vid fältbesöket för denna rapport.

Frisersalongen har moderniserats och tycks inte ha någon originalinredning bevarad.

I anslutning till badet finns även vissa kontorsutrymmen som inte besökts.

Värdering

Dokumentvärden

Byggnadshistoriskt värde

Kristiansborgsbadet är generellt sett en mycket tidstypisk och välbevarad simhallsanläggning. Simhallen har prägel av såväl modern simhall som äldre tiders rekreationsbadhus. I ursprungsutförandet fanns fortfarande en karbadsavdelning i anslutning till det romerska badet, vilken kan sägas vara en kvarlevande rest av den gamla tidens badhus där hygienaspekterna var grunden för badhusens idé. Man valde även att inreda omklädningsrummen med en stor mängd omklädningshytter vilket i allmänhet inte är fallet i senare byggda badhus. Även den solterrass som fanns i det ursprungliga utförandet anknuter till de äldre badhusen, där solbadandet fanns med som en naturlig del i den idé man hade om rekreation.

Interiört finns såväl planlösningar som ytskikt och detaljer bevarade. Åtminstone en större ombyggnad har genomförts 1998 då solterrassen togs bort och ersattes med en utbyggnad för gym- och spinninglokaler.

Ytskikten har i viss mån förändrats inne i simhallen och i övriga utrymmen. Exempelvis har bassängerna klätts med klinker istället för det ursprungliga kaklet. Antalet hytter har minskats i omklädningsrummen och istället ersatts med fler skåp. Under åren 2000-2001 byggdes entrén om för att handikappanpassas.

Särskilt värdefulla detaljer är exempelvis den karaktärsskapande mosaiken som genomgående använts som golvtäckning. Läktarnas utformning med mosaiktäckta sittbänkar är mycket välbevarad liksom generellt sett räcken till läktare och bassänger. Dörrarna i badhuset är i flera fall i original och specialtillverkade. De bevarade omklädningshytterna präglar samtliga omklädningsrum, även då flera tagits bort för att ge plats åt fler skåp.

Byggnaden har i senare tid förändrats efter nya krav på en badanläggning med exempelvis utökade träningslokaler samt med solarier. Detta kan ses som en del av byggnadens utveckling i takt med tiden.

Trots de förändringar som gjorts kan badet sägas vara så pass välbevarat att de byggnadshistoriska värdena är mycket höga.

Samhällshistoriskt värde

Kristiansborgsbadet är Västerås första moderna simhall. Man började planera för anläggningen redan vid mitten av 1940-talet men först vid 1950-talets slut påbörjades arbetet. Detta var en tid då staden expanderade befolkningsmässigt och flera kommunala institutioner och verksamheter fick nya moderna lokaler. Samtidigt hade en stor folkbadsutredning genomförts på statlig nivå 1948-54, vilket resulterat i betänkandet SOU 1954:25 ”Bastur, varmbadhus och simhallar - simundervisningens slutbetänkande.”²⁸ I samband med denna utredning redovisades centrala frågor omkring statliga bidrag och lån för anläggandet av

---

²⁸ Hammargren 2001.

kommunala bad och simanläggningar samt för simlärarutbildning och simundervisning.²⁹

Socialhistoriskt värde

Det gamla varmbadhuset i Västerås hade uppförts i början av 1900-talet och ansågs i slutet av 1950-talet vara helt omodernt. I det nya badhuset slopades exempelvis den indelning i första klass bastu och billighetsbastu som funnits i gamla badhuset fram till rivningen 1961. Man kan konstatera att karbadandet fick en mer underordnad roll i det nya badhuset, mycket på grund av den förbättrade bostadssituationen med badrum i flertalet lägenheter. Trots detta fanns fortfarande en mindre karbadsavdelning.

De badanläggningar som anlades under 1900-talets början var ofta just en del i en strävan att förbättra de hygieniska villkoren men även att förbättra simkunskigheten i landet. Detta för att främja folkhälsan. Kristiansborgsbadets funktion var redan från början att vara ett folkbad för Västeråsarna. Skolverksamheten var en viktig del i badets verksamhet och kommunens simundervisning förlades till stora delar till Kristiansborgsbadet.

Teknikhistoriskt värde

Den maskinella utrustningen för badets rening etc. finns bevarad och är av visst teknikhistoriskt intresse. Troligen är det emellertid inte helt unikt att denna typ av teknik är bevarad.

Upplevelsevärden

Arkitektoniskt värde

Kristiansborgsbadet är en karakteristisk modernistisk byggnad. Arkitekterna Rosenberg och Stål som ritat byggnaden är ansedda som utpräglade modernister. Byggnaden har stora arkitektoniska värden trots att vissa ombyggnader skett.

Karakteristiskt för byggnaden är exempelvis de stora glasade ytorna mot parken som ger en nära kontakt mellan ute och inne. Tyvärr har denna kontakt delvis brutits genom tillbyggnaden av gymavdelningen och borttagandet av solterrassen. Tillbyggnaden är utförd på ett sätt som ansluter till befintlig byggnad, vilket gör att det arkitektoniska värdet inte avsevärt minskar. Interiören har dock blivit mörkare på grund av utbyggnaden. Exempelvis gäller det rummet för undervisningsbassängen.

Detaljer som är karakteristiska för Kristiansborgsbadets arkitektur är exempelvis de kopparklädda takljusinsläppen, de högt sittande smala fönsterbanden mot öster och den omsorgsfullt utformade entrén med ljusskylten med texten BAD. Även interiörens mosaikytor och ljusa modernistiska formspråk är värdefulla att bevara.

Miljöskapande värde

Kristiansborgsbadets koppling mellan park och byggnad är väl genomförd och det friliggande läget på kullen gör att byggnaden framträder på ett monumentalt sätt. Badhuset samverkar också väl med den näraliggande Carlforsska skolan och dess modernistiska byggnader.

---

²⁹ SLS 1998 s. 27.

Ekbeståndet på kullen är värdefullt liksom det enstaka fruktträd som finns kvar i området.

Den bevarade magasinsbyggnaden från landeriet har ett stort bevarandevärde.

Identitetsvärde

Det tycks som om Kristiansborgsbadet är en omtyckt simanläggning i Västerås. En undersökning från 2006 visar att 80% av besökarna gav högsta eller näst högsta betyg åt helhetsupplevelsen på badet.³⁰ Då det blev känt att badet var nedläggningshotat startade en debatt som bl.a. ledde till ett enskilt initiativ för att skapa en protestlista.³¹ I synnerhet tycks de som vill bevara byggnaden vara angelägna om att ha kvar det romerska badet, men också det ljusa modernistiska formspråket lyfts fram på ett positivt sätt.

Jämförelse med andra badhus i Sverige

I Sverige finns minst sju varmbadhus eller simhallar som skyddas som byggnadsminne. Dessa är Varmbadhuset i Karlskrona (1903-1904), f.d. varmbadhuset i Örebro (1928), Sturebadet i Stockholm (1883-1885), badhuset vid Ronneby brunn (1875), Pontusbadet i Luleå (1957), badhus vid Sätra brunn (1850-tal) samt Sala f.d. badhus (1928).

Pontusbadet, vilket kommer närmast Kristiansborgsbadet i arkitektoniskt utförande, är ritat av arkitekterna Jan Ericson, Torgny Gynnerstedt och Bengt Ågren. Badet utformades liksom Kristiansborgsbadet som ett litet centrum och omfattade utöver simhallen en herr- och damfrisering, träningslokaler och café.³² Folkhemsbyggandets tankar genomsyrade badhuset och dess målgrupp var den breda allmänheten. Pontusbadet skulle erbjuda gratis bad och simundervisning för skolorna och samtidigt avsåg man att förbättra hygien.

Bland intressanta badhus i närheten av Västerås kan också nämnas badhuset i Eskilstuna, ritat av Paul Hedqvist. Byggnaden stod klar 1931 och är uppförd i tidstypisk funkisstil med stora släta fasadytor och stora fönsterpartier.³³ Detta bad uppfördes med badhuset i Örebro som förebild och tillhör det fåtal simhallar som i likhet med Örebros försågs med en bassäng om 33 1/3 meter (se sid. 2).

Även badhuset i Kungsör, uppfört omkring 1940³⁴, är ett välbevarat badhus men är genom sin mindre skala inte helt jämförbart med Kristiansborgsbadet.

Jämförelse med Lögarängsbadet i Västerås

Uppdraget att rita Lögarängsbadet gick efter en tävling, avgjord 1951, till arkitekten Nils Tesch. Badet kom att stå färdigt först 1968. Kristiansborgsbadet och Lögarängsbadet tillkom alltså under ungefär samma tid. Till en början var Lögarängsbadet endast tänkt som friluftsbad med omgivande fritidsområde. Badet har senare blivit ombyggt till inomhusbad för att fungera för åretruntbruk. Genom att det byggts om så kraftigt har mycket av badets ursprungliga arkitektoniska idé gått förlorat.

---

³⁰ VLT 2007-03-06.

³¹ VLT 2006-11-24.

³² Engström 2004.

³³ Eskilstunakuriren 2007-03-06.

³⁴ VLM arkiv, Skrivelse ang Kungsörs badhus daterad 990819 dnr 99:216-310.

Sammanfattning

Kristiansborgsbadet är ritat av Rosenberg och Stål arkitekter och uppfört mellan 1958-1961. Badet har ett utpräglad modernistiskt formspråk men bär samtidigt spår av såväl den gamla tidens badhus som modern simhall.

Badet var det första i sitt slag i Västerås och var tänkt att fungera som ett folkbad. Anläggningen inrymmer en simhall med en stor bassäng, en barnbassäng och en övningsbassäng. Man har även ett romerskt bad vilket gjort att man i senare tid profilerat sig mot spa-aktiviteter. Såväl interiört som exteriört är byggnaden välbevarad. Framträdande är exempelvis de genomgående bevarade mosaikgolven samt de i viss mån bevarade mosaikklädda väggarna. Även läktaren är helt klädd med mosaik. Exteriört har en större förändring ägt rum 1998 då den ursprungliga solterrassen ersattes med en tillbyggnad som innehåller gym och spinninglokaler. Tillbyggnaden har emellertid samma formspråk som den ursprungliga byggnaden.

Särskilt bevarandevärda detaljer

- Områdets lummiga karaktär.
- Den ljusputsade exteriören med stora glasade ytor som markerar simhallen och ger en nära kontakt mellan ute- och innemiljö.
- Interiörens genomgående mosaikklädda golv liksom marmorgolven i entrépartiet. Även läktaren har höga värden vad gäller detaljutformningen.
- Romerska badet med dess inredning med omklädningshytter.
- Även andra ursprungliga hytter och skåp i omklädningsrummen bör i första hand bevaras.
- Ursprungliga dörrar som är specialtillverkade för badet.
- Stucco lustromålningar av Enno Hallek.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Stadsarkivet. Mapp stg 1527-1529.

Ritningar av Kristiansborgsbadet och Kristiansborgs gamla huvudbyggnad.

Stadsbyggnadskontoret.

Bygglovarkivet. Ritningar av Kristiansborgsbadet,

Stadsfullmäktiges i Västerås protokoll och handlingar för år 1962.

Park- och idrottstyrelsens årsberättelse för år 1961. Serie B nr 19.

Västmanlands läns museums arkiv.

Ej daterat tidningsklipp; ”40-talet Arkitekter tävlar om Kristiansborgsbadhuset”.

Hammar skiöld, Rolf. Skrivelse ang. Kungsörs badhus. 990819.

Ej tryckta källor

Sveriges arkitekters hemsida tillgänglig 2007-05-30. <http://www.arkitekt.se/s4323>.

Hammargren, Bo-Göran. 2001. *Bastu och folkebad i Sverige 1868-1954*. Se:

<http://www.borisweden.se/Homepages/Stud/Etno3-Uppsats.html>.

Litteratur

Badhus i Västerås. Särtryck ur Arkitektur nr 3 1963.

Caldenby, Claes. 1998. *Att bygga ett land – 1900-talets svenska arkitektur*. Stockholm.

Dravnieks, Gunnar. 1988. *Byggandets ord*. Stockholm.

Engström, Agneta. 2004. *Minnen från välfärdssambället*. Byggnadskultur 1:2004.

Eskilstunakuriren 2007-03-06.

Guide. 125 år av byggnadskultur. Västerås stads byggnadsnämnd. Västerås. 2000.

Gustavsson, Gösta. 1981. *Gatunamnens historia i Västerås*. Västerås kulturnämnds skriftserie 8. Västerås.

Hallemar, Dan. 2004. *Modernist på sin post*. Arkitekten november 2004.

Hedberg, Thjelvar. 1980. *Västerås kommunala historia 1938-1977*. Västerås.

Kindblom, Inga. 1995. *Badhus och badande före 1950*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Offe, Arvid. Västerås *Badhushistoria I*. Västmanlands läns tidning 1982-03-10.

Offe, Arvid. Västerås *Badhushistoria II*. Västmanlands läns tidning 1982-03-15.

Palmberg-Erikson, Stina. 2003. *Från vallen till hallen*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

SLS 100 år - Jubileumsbok 1898-1998. 1998. Karlstad.

Ström, Krister. 2004. *Synnerligen Märkliga. Byggnadsminnen i Västmanlands län*. Västerås.

Svensson, Christer. 2004. *Blåsorkestern – tack och lov*. Arosiensis 2004.

Unnerbäck, Axel. *Kulturbeskrivning av bebyggelse*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm. 2002.

Västmanlands läns tidning 2006-11-24, 2007-03-06.

Tekniska och administrativa uppgifter

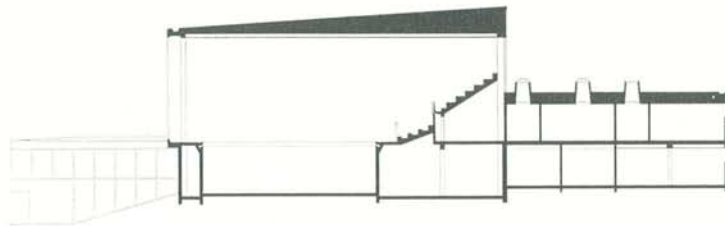
Kulturmiljövård Mälardalen nr: 07051
Fastighetsbeteckning: Kristiansborgsbadet 1, tidigare
stadsäga 1527, 1528, 1529
Landskap: Västmanland
Län: Västmanlands län
Socken: Västerås Domkyrkoförsamling
Kommun: Västerås
Ägare-beställare: Västerås stad

BADHUS I VÄSTERÅS

Arkitekter SAR Gustaf Rosenberg och Olle Stål

Överst: Situationsplan. Skala 1 : 6 000. 1. högstadieskola, 2. praktisk realskola (se Arkitektur nr, 2 1962), 3. Arosvallen

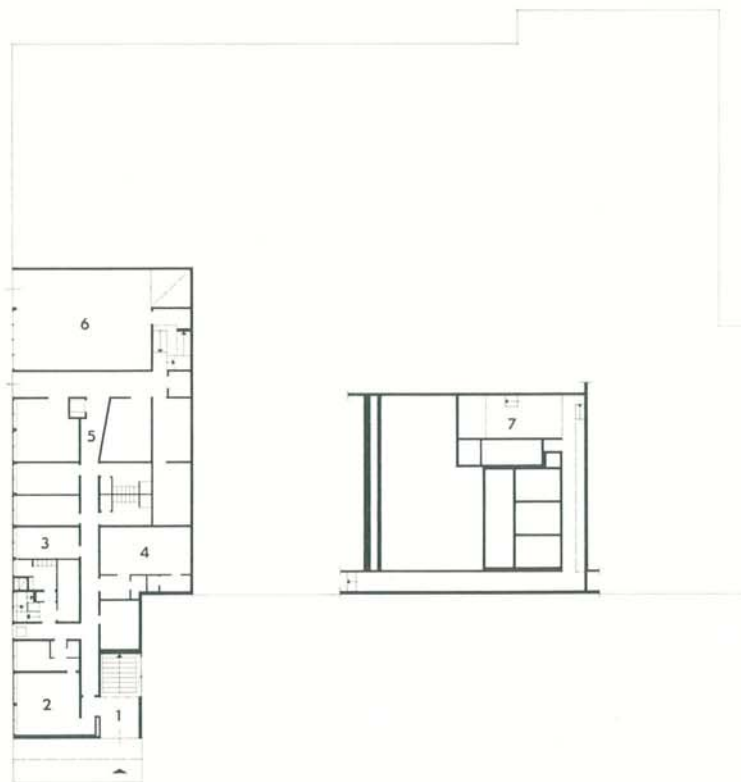
■ Top: Site plan. Scale 1 : 6,000. 1. upper grade school, 2. practical secondary school, 3. the sports ground Arosvallen

Ovan: Sektion. Skala 1 : 600

■ Above: Section. Scale 1 : 600

Nedan: Plan + 24,30. Skala 1 : 600. 1. entré, 2. rakstuga, 3. sekretariat, 4. klubbrum, 5. korridor, 6. verkstad, 7. pumprum och serviceutrymmen under bassängen

■ Below: Level + 24,30. Scale 1 : 600. 1. entrance, 2. barber's shop, 3. secretariate, 4. clubroom, 5. corridor, 6. workshop, 7. pump room and service space under pool

Arkitekter SAR Gustaf Rosenberg och Olle Stål

DK 725.74 (485 Västerås)

Kristiansborgsbadet ligger på en vacker ekbevuxen kulle, intill Arosvallen i stadens nya skolområde.

För att i möjligaste mån skona kullen med dess särpräglade parkkaraktär har byggnaden förlagts till tomtens borte, norra del. Huvudfasad och entré vänder sig mot Arosvallen, och söderfasaden på kullens krön öppnar sig mot friytor för lek och solbad.

Badhuset innehåller lokaler för folkbad, romerska bad och karbad och har fem bassänger, nämligen:

heldjup bassäng (14 × 25 m) 0,9 - 1,0

barnbassäng (14 × 7 m) 0,9 - 1,0

undervisningsbassäng (10 × 6 m) 0,9 - 1,0

plaskdamm (3 × 3 m)

samt i anslutning till romerska badet en svalningsbassäng (3 × 3 m).

Läktaren i stora simhallen ger plats för ca 700 sittande åskådare.

Byggnaden har betongstomme, som utvändigt isolerats med lättbetong och putsats med borstruggad ädelputs. Vattenreningen sker enligt koaguleringsmetoden med kemisk fällning, snabbfiltrering i kombination med snabbcirkulation samt klorering.

På läktarbarriären i stora simhallen har konstnären Enno Hallek utfört en målning i stucko-lustro.

Uppdraget erhöles efter en år 1956 avgjord arkitektävling i vilken vi deltog tillsammans med arkitekterna, tillika våra hustrur, Kerstin Rosenberg och Barbro Stål.

Byggnaden uppfördes under åren 1959—1961.

Medarbetare på arkitektkontoret var inredningsarkitekt SIR Heinz Glaser och byggnadsingenjör Rolf Allenius.

Byggnadskonstruktioner: Harald Wale Ingenjörbyrå AB, Stockholm

Vvs-konstruktioner: Litzberg, Källqvist & Lind Ingenjörbyrå AB

El-konstruktioner: Västerås Elkonsult

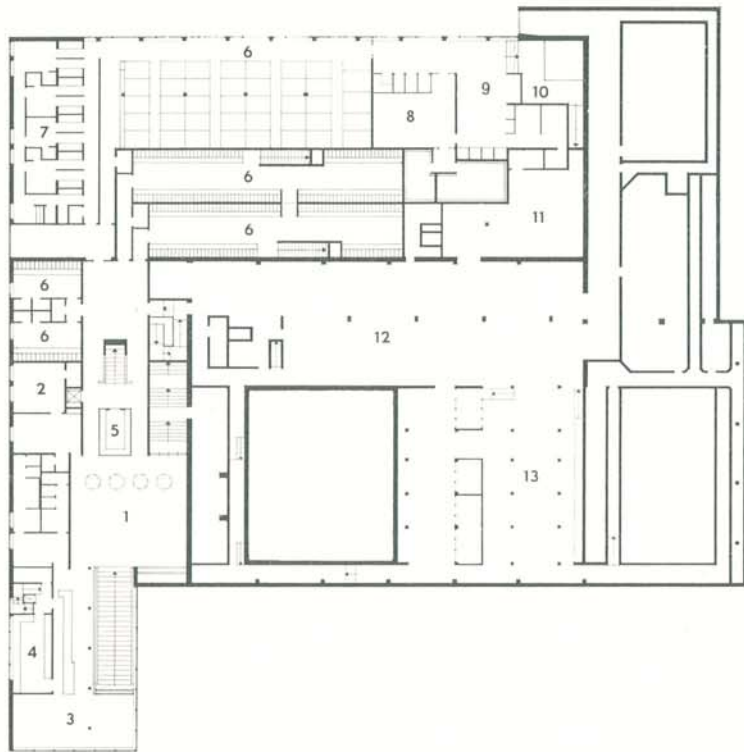
Trädgårdsarkitekt: Trädgårdsarkitekt FST Walter Bauer, Stockholm

Vattenrening: AB Vattenbyggnadsbyrån

Badteknisk konsult: Civilingenjör Eskil Lundahl

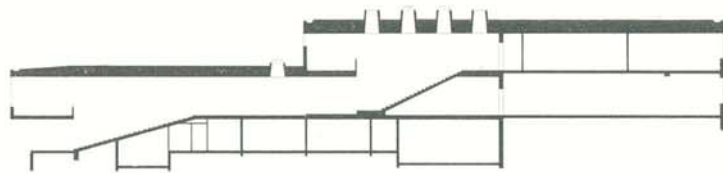
Plan + 27,00. Skala 1 : 600. 1. vestibul, 2. föreståndare, 3. kafé, 4. kök, 5. kassa, 6. omklädnadsrum, 7. karbad, 8. varmrúm, 9. tvagningsrum, 10. svalningsrum, 11. apparatrum, 12. maskinhall, 13. pumprúm och serviceutrymmen

■ Level + 27.00. Scale 1 : 600. 1. vestibule, 2. superintendent, 3. café, 4. kitchen, 5. pay desk, 6. changing rooms, 7. ordinary bath, 8. hot room, 9. wash room, 10. room for cooling-off, 11. apparatus room, 12. machine hall, 13. pump room and service space

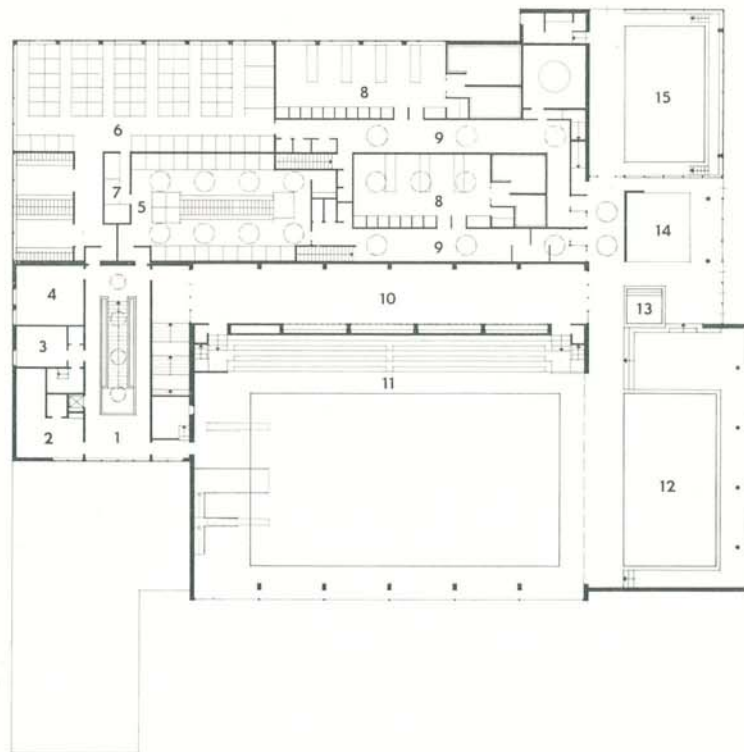
Sektion. Skala 1 : 600

■ Section. Scale 1 : 600

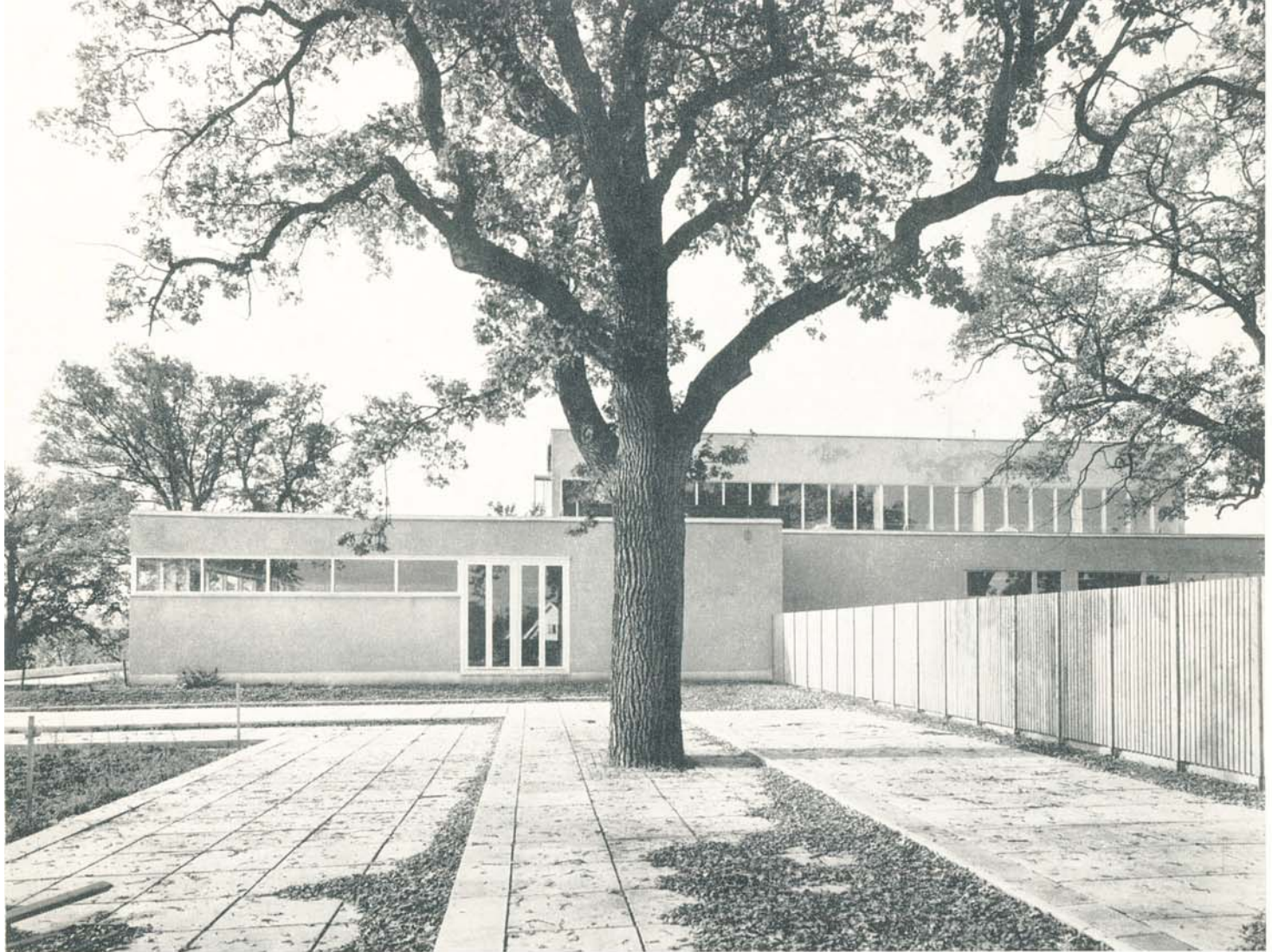

Plan + 30,60. Skala 1 : 600. 1. övre hall, 2. materialrum, 3. funktionärsrum, 4. lunch- och pressrum, 5. omklädnadsrum damer, 6. omklädnadsrum herrar, 7. vilhytter, 8. tvagningsrum, 9. torkrum, 10. motionshall, foajé, garderob, 11. simhall, 12. barnbassäng, 13. plaskbassäng, 14. rekreationsrum, 15. undervisningsbassäng

■ Level + 30.60. Scale 1 : 600. 1. upper hall, 2. materials' room, 3. officials' room, 4. lunch and press room, 5. changing room, women, 6. changing room, men, 7. resting cubicles, 8. wash room, 9. drying room, 10. exercise hall, foyer, cloakroom, 11. swimming hall, 12. children's pond, 13. paddling pool, 14. recreation room, 15. pool for swimming lessons

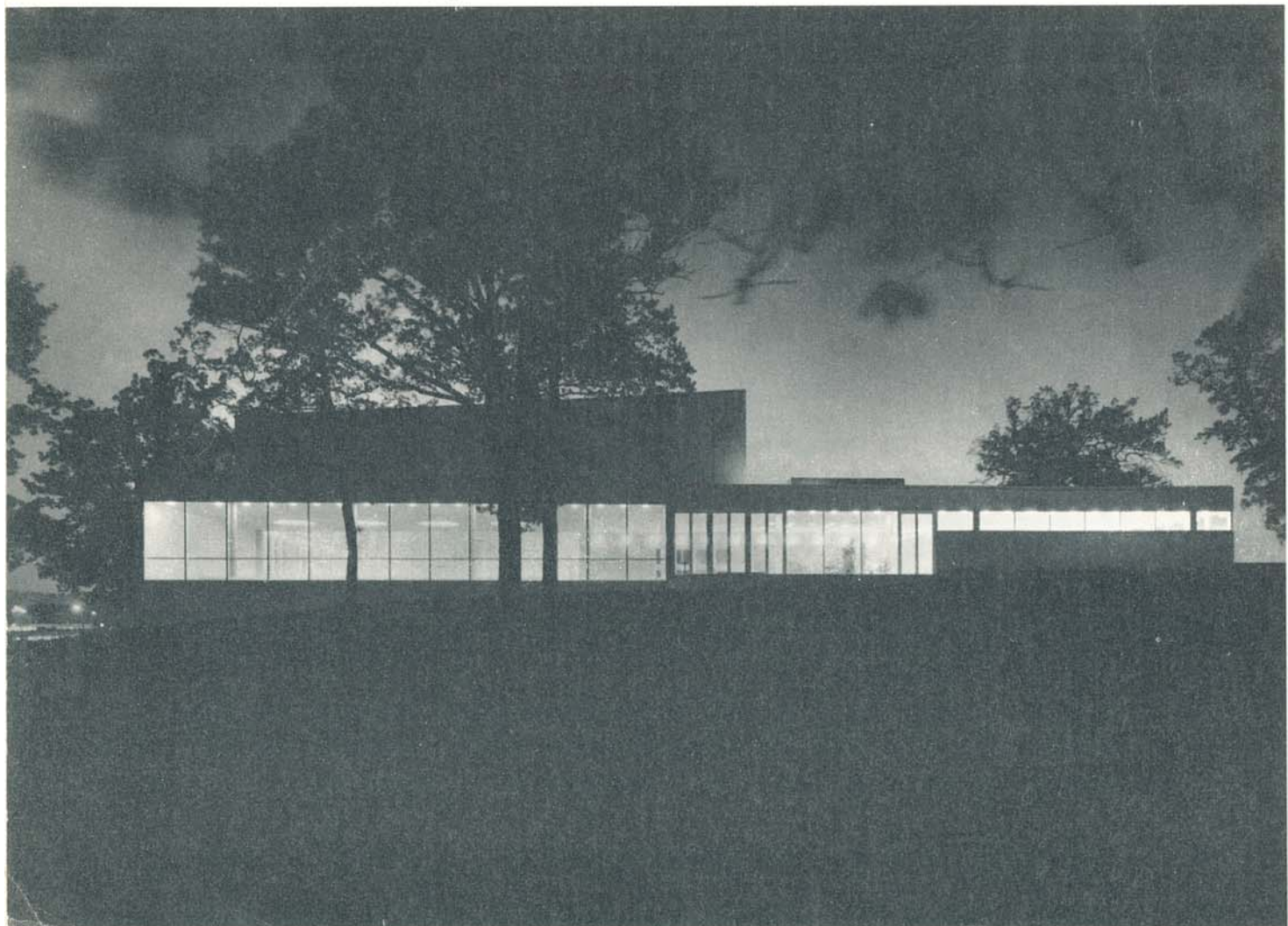

Ovan: Solplagen

Nedan: Söderfasaden från solplagen

■ Above: Sun terrace

■ Below: Southern façade seen from the sun terrace

Ovan: Kassa och kontroll i badets vestibul

■ Above: Pay desk and control in vestibule

Nedan: Simhallen sedd från den lägre delen med barnbassängen

■ Below: Swimming hall seen from lower part with children's pond

Fotografier där ej annat angivits: Pål-Nils Nilsson/TIO

■ Photographs where not otherwise stated: Pål-Nils Nilsson/TIO

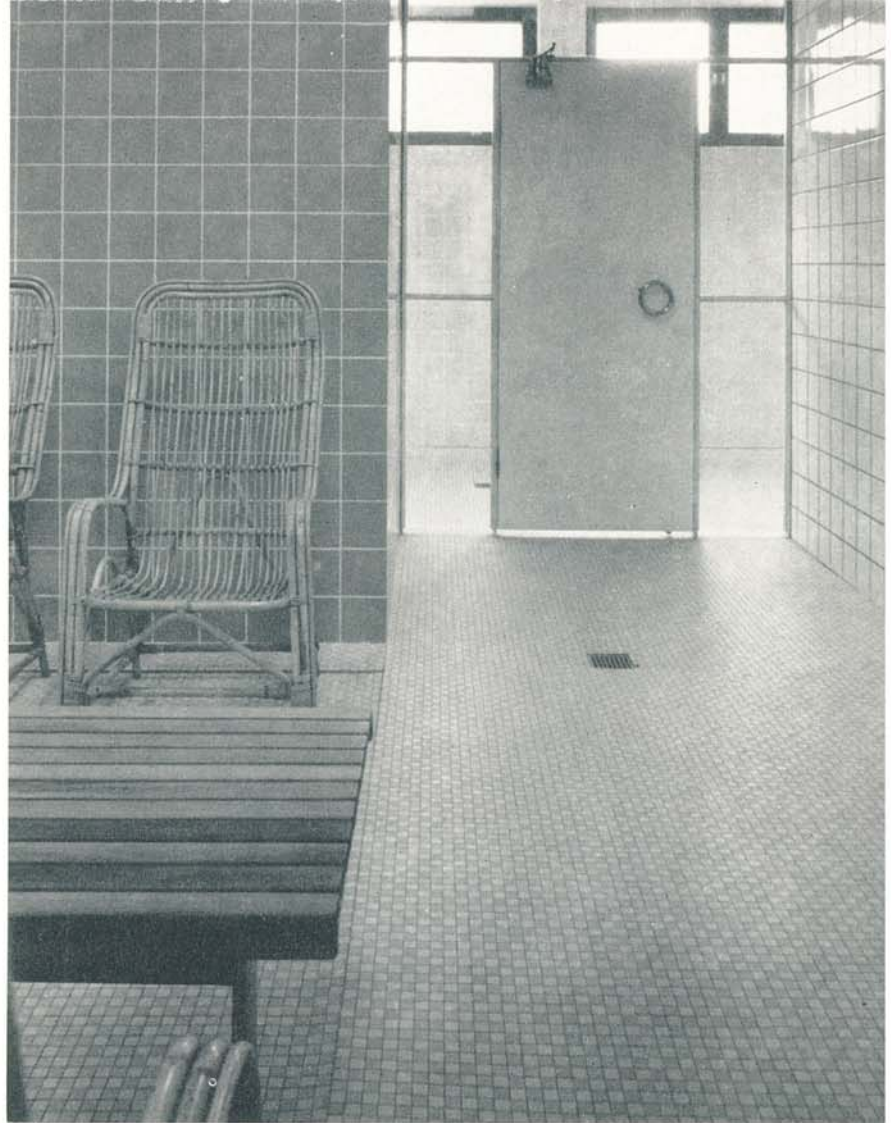

Ovan: Svalningsbassängen i romerska badavdelningen.
Blått kakel

■ Above: Pool for cooling-off in Roman bath department. Blue tiling

T. h: Romerska badets varmrums. I hela badet används en specialkonstruerad dörr av plastmaterial

■ Right: Hot room in Roman bath. A specially-constructed door of plastic material is used throughout the whole bath

Nedan: Rekreativrummet. Barnens plaskdamm.
Foto: Hans Rosenberg

■ Below: Recreation room. Children's paddling pool

